

Pytania z „Lalki” i „Sądu Parysa”

ROZPOCYNAMY KURS DO MATURY USTNEJ Z POLSKIEGO. PUBLIKUJEMY PYTANIA, KTÓRE MOŻECIE WYLOSOWAĆ NA EGZAMINIE. DZIŚ: DZIECKO W TEKSTACH KULTURY I WPŁYW MITÓW GRECKICH NA KULTURĘ PÓŹNIEJSZYCH EPOK.

1. Zadanie

➤ *Jak ukazywano w tekstach kultury dziecko? Omów temat, nawiązując do przytoczonego fragmentu „Lalki” i innych tekstów kultury (tekst do zadania jest na stronie www.cogito.com.pl w zakładce szkoła/matura)*

Przykładowa realizacja tematu

1. Wstęp

„Lalka” jest powieścią realistyczną powstałą pod koniec XIX wieku.

2. Teza

Dziecko w powieści ukazane jest przez typowe dla powieści realistycznej środki wyrazu, oczyma bohaterów autor powieści jednak pewne stereotypy dotyczące dzieciństwa.

3. Wywód

- Helenka z „Lalki” jako postać realistyczna – nie ma w jej kreacji elementów fantastycznych, dziewczynka ukazana na tle zabawy (robi kaftanik dla swojej lalki).
- Na czym polega stereotypowość Heli z „Lalki”? Dziecko jest niewinne, przesadnie naiwne, co może być rażące dla współczesnego czytelnika; dziecko pracowite, bo wychowane przez pracującą matkę (ideały pozytywistyczne), w innych fragmentach nazywane jest nawet cherubinkiem (dziecko aniołek).
- Podobna kreacja niewinnych dzieci występuje w „Panu Tadeuszu” Mickiewicza (podopieczni Zosi, których dziewczyna karmi marchewką również realizują stereotyp niewinnego dziecka).
- W II i IV części „Dziadów” spotykamy postaci niewinnych dzieci (w II części są to duchy, więc sposób ukazania nie jest realistyczny, ale stereotyp niewinności zostaje powielony, dzieci nie zaznały za życia żadnego cierpienia, wiodły beztrudne życie, i dlatego od zbawienia oddziela je brak gorczy życia, stąd proszą o ziarenka gorczycy),

- Źródła obrazu niewinnego dziecka możemy dopatrywać się w Biblii, w Ewangeliach, ukazujących dzieci przychodzące do Chrystusa („pozwólcie dzieciom przychodzić do mnie”). Występuje tu, podobnie jak w „Lalce” idealizacja dziecka.
- Odmienny obraz dziecka pokazany jest w powieści Vladimira Nabokova „Lolita” i adaptacjach, np. Adriana Lyne’a z lat 90. XX w. – dziecko jest obiektem fascynacji erotycznej, ale też ma świadomość swego wdzięku, prowokuje opiekuna i manipuluje nim, na pewno nie jest istotą asekualną.

4. Podsumowanie

Obraz dziecka w „Lalce” odpowiada pozytywnemu stereotypowi niewinnego dziecka. W innych tekstach kultury bohaterowie realizują stereotyp niewinnego dziecka. W literaturze współczesnej pojawiają się inne wizje – dziecka złego, zepsutego, świadomego siebie.

O co może zapytać komisja w rozmowie ze zdającym?

- **Jaki gatunek literacki reprezentuje utwór „Ogniem i mieczem”?** (jest to powieść historyczna)
- **Do jakiego rodzaju literackiego należy utwór?** (do epiki)
- **Na czym polega stereotyp?** (na przedstawianiu postaci, rzeczy, zjawisk według pewnego schematu, np. idealizującego)
- **Jak mają na imię duchy dzieci z II części „Dziadów”?** (Józio i Różia)
- **Która kreacja dziecka – niewinnego czy złego bardziej Cię przekonuje?** (możesz odpowiedzieć np.: każda z tych kreacji może być prawdziwa, o ile jest przekonująco skonstruowana, wiza narratora w „Lolice” wydaje się tak sugestywna, że czytelnik jest w stanie uwierzyć we władzę erotyczną dziewczynki nad dorosłym mężczyzną i nie odnosić się z obrzydzeniem do bohatera pedofila, co wydaje się groźne z punktu widzenia moralnego).

Jakie teksty kultury mogą pojawić się w wywodzie ucznia?

- **Powieść Williama Goldinga „Władca much”** – tu dzieci nie są niewinne, przeciwnie są ucieleśnieniem zła, i doprowadzają do tragedii;
- **„Treny” Jana Kochanowskiego i „Król elfów” Johanna Wolfganga Goethego** – wizje niewinnego dziecka w szponach

- śmierci (Urzulka jako dziecko pogodne, nad wiek dojrzałe, dziecko z „Króla elfów” jako przerażony umierający chłopek);
- **Nowele „Antek” B. Prusa, „Janko Muzykant” H. Sienkiewicza, „Nasza szkapa” M. Konopnickiej** – biedne, niewykształcone, obciążone pracą ponad siły dzieci z ludu wymagają pomocy społeczeństwa (wizja udowadniająca słusność pozytywistycznego postulatu pracy u podstaw);
  - **obrazy Stanisława Wyspiańskiego „Macierzyństwo”, „Śpiący Staś”, „Śpiący Mietek”** – prezentują wizję dziecka niewinnego;
  - **obrazy Olgi Boznańskiej** stawiają dziecko w centrum, pokazują jako tajemnicę, np. „Dziewczynka z chryzantemami” z charakterystycznymi oczami, przykuwającymi uwagę i zdradzającymi bogate życie wewnętrzne;
  - **Film „Dziecko Rosemary” Romana Polańskiego** – upragnione dziecko może okazać się dzieckiem szatanu, wiąże się z nim mroczna tajemnica satanistów.

2 Zadanie

➤ *W jaki sposób mity greckie wpływają na kulturę późniejszych epok? Omów na podstawie obrazu Rubensa „Sąd Parysa” i innych tekstów kultury.*

Przykładowa realizacja tematu

Wstęp: Obraz Rubensa pochodzi z baroku. Ukazuje scenę mitologiczną konkursu piękności, w którym plasterk Parys wybiera najpiękniejszą boginię spośród niebiańek: Ateny, Afrodyty i Hery. Zwyciężyła Afrodyta, która za wybór obiecała Parysowi miłość najpiękniejszej kobiety na świecie, Heleny. Ten wybór stał się przyczyną wojny trojańskiej i położył się cieniem na losach Parysa, Heleny oraz Troi. Sąd Parysa był konsekwencją sporu bogiń o tytuł najpiękniejszej, spowodowanego przez zazdrosną boginię niezgody, Eris, która rzuciła na stoł jabłko z napisem „Dla najpiękniejszej” podczas uczy weselnej Peleusa i Tetydy (mściła się, ponieważ nie została na nią zaproszona).

Teza: Rubens pokazał scenę w mitologii według własnej twórczej wyobraźni.

Opis tekstu kultury: Artysta namalował ten obraz w kilku wersjach. Łączy je scena sądu, postaci trzech bogiń, Parysa i postaci drugoplanowych. Boginie łączy barokowy ideał piękna, są nagie, mają pełne kształty, jasną skórę i długie włosy. Przybierają kuszące pozy.

Interpretacja: Dzieło prezentuje scenę mitologiczną przefiltrowaną przez rubensowskie widzenie piękna. Boginie z jego obrazu reprezentują barokowy ideał piękna.

Przykłady z tekstów kultury: Inspiracją dla twórców był mit o wojnie trojańskiej, np. natchnął J. Kochanowskiego do napisania tragedii „Odprawa posłów greckich” o sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej, w której przywata przesłaniała obywatelom interesy kraju.

Historia o Orfeuszu i Eurydyce zainspirowała m.in. Czesława Miłosza do napisania poematu „Orfeusz i Eurydyka”. Posiłkował się mitologicznymi scenami, w których zropaczony po śmierci żony tracki śpiewak zstąpił do Hadesu, by odzyskać ukochaną. Miłosz ubrał mit we współczesne realia i uczynił z niego przypowieść o poecie i nieśmiertelności poezji. Dokonał reinterpretacji, przenosząc akcję do współczesnego szpitala i wzbogacając doświadczenia Orfeusza o autobiograficzne doświadczenia męża i poety (autor przed stworzeniem utworu stracił żonę).

Współczesną reinterpretacją mitu o trackim śpiewaku jest opera klasycznego kompozytora Christopa Willibalda Glucka pt. „Orfeusz i Eurydyka”, w reż. Mariusza Trelińskiego akcję przeniesiono do współczesnego wielkiego miasta.

Reinterpretacji greckich mitów dokonał Woody Allen w filmie „Jej wysokość Afrodyta” – motyw fatum i humorystyczna scena nagrywania się Zeusowi na automatyczną sekretarke.

Wnioski: Mity greckie są inspiracją tematyczną, przedmiotem reinterpretacji, niekiedy prześmiewczej i humorystycznej, jak w filmie Woody’ego Allena.

O co może zapytać komisja w rozmowie ze zdającym?

- **Co to jest reinterpretacja** (inna interpretacja poszukująca nowych sensów w starych opowieściach, np. mitach, kładzie nacisk na bohaterów drugoplanowych, rozbudowuje wątki poboczne, inaczej rozkłada akcenty w danej historii).

Jakie teksty kultury mogą pojawić się w wywodzie ucznia?

- **„(A)Polonia” w reż. Krzysztofa Warlikowskiego** – kultowe przedstawienie teatralne awangardowego reżysera, łączące losy Ifigenii, Alkestis (postaci mitologiczne) i Apolonii (postać z czasów II wojny światowej, bohaterka utworu H. Krall). Postaci spaja motyw ofiary z ludzkiego życia, przymusowej bądź dobrowolnej.
- **Wiersz Zbigniewa Herberta „Apollo i Marsjasz”** – rywalizacja muzyczna między Apollinem i Marsjaszem kończy się przegrana i śmiercią drugiego (obdarciem go ze skóry), staje się pretekstem do rozważań o istocie sztuki, aktualnych także dziś...
- **Film „Troja” w reż. Wolfganga Petersena** – ostra reinterpretacja mitu o wojnie trojańskiej i „Iliady”, z elementami „Eneidy” i „Odysei”, mitologia bez bogów (którzy występują jako walące się posągi i przedmioty kultu, nie żywe postaci wpływające na bieg akcji).